

KANTELU

Kantelija on arvostellut oikeuskanslerille 8.3.2021 osoittamassaan kantelussa oikeusministeriön menettelyä kuntavaalien siirtämistä koskevassa tiedottamisessa. Kantelija toteaa, että ”oikeusministeri kutsui koolle eduskuntapuolueiden puoluesihteerit lauantaina 6.3. keskustelemaan kuntavaalien siirtämisestä kesäkuulle. Tämän kokouksen tuloksena syntyi käsitys siitä, että merkittävä enemmistö eduskuntapuolueista puoltaa vaalien siirtämistä kesäkuun 13. päivään. Tästä päätöksestä ei ole vielä lakiesitystä, saati että laki olisi astunut voimaan. Voimassa olevan kuntalain sekä vaalilain mukaan 2021 kuntavaalipäivä on 18.4.2021 ja ehdokaslistojen jättöpäivä on 9.3.2021. Vaalijohtaja on toistuvasti antamissaan lausunnoissa ilmoittanut ehdokaslistojen uuden takarajan olevan 4.5.2021, mikä ei perustu voimassa olevaan lainsäädäntöön.”

Kantelija viittaa kantelussaan muun muassa 8.3.2021 julkaistuun Iltä-Sanomien [artikkeliin](#) ja [vaalit](#) –sivustolla julkaistuun informaatioon. Kantelija kritisoi myös sitä, että ministeri Henriksson antoi jo ennen lakiesitystä julkisuudessa ymmärtää vaalien siirtyvän. Vielä kantelija kritisoi sitä, että Henriksson on televisiohaastattelussa 8.3.2021 kertonut, että SDP:tä edusti vaalien siirtämistä käsitelleessä kokouksessa puoluesihteerit.

SELVITYS

Kantelun tutkimiseksi asiasta on hankittu oikeusministeriön selvitys, joka toimitetaan kantelijalle ohessa. Selvityksen ovat antaneet kansliapäällikkö ja demokratia- ja julkisoikeusosaston osastopäällikkö, ylijohtaja.

RATKAISU

Oikeusohjeita

Vaalilain 10 §:n mukaan valtioneuvostossa oikeusministeriö toimii ylimpänä vaaliviranomaisena.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (jatkossa julkisuuslaki) 20 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on edistettävä toimintansa avoimuutta ja tässä tarkoituksessa tarvittaessa laadittava oppaita, tilastoja ja muita julkaisuja sekä tietoaaineistoja palveluistaan, ratkaisukäytännöstään sekä yhteiskuntaoloista ja niiden kehityksestä toimialallaan. Laatimisvelvollisuuden tarvetta arvioitaessa on otettava huomioon, missä määrin viranomaisen toiminnasta on saatavissa tietoja asiakirjojen julkisuuden avulla tai yleisen tilastotuotannon perusteella.

Pykälän 2 momentin mukaan viranomaisen on tiedotettava toiminnastaan ja palveluistaan sekä yksilöiden ja yhteisöjen oikeuksista ja velvollisuuksista toimialaansa liittyvissä asioissa.

Pykälän 3 momentin mukaan viranomaisten on huolehdittava siitä, että yleisön tiedonsaannin kannalta keskeiset asiakirjat tai niitä koskevat luettelot ovat tarpeen mukaan saatavissa kirjoissa tai yleisissä tietoverkoissa taikka muilla yleisön helposti käytettävissä olevilla keinoilla.

Selvityksestä

Oikeusministeriö on selvityksessään todennut seuraavaa:

”Vaalilain 10 §:n mukaan valtioneuvostossa oikeusministeriö toimii ylimpänä vaaliviranomaisena. Tässä roolissa oikeusministeriö muun muassa ohjeistaa muita vaaliviranomaisia. Eduskuntapuolueiden puoluesihteerit saivat 5.3.2021 käyttöönsä THL:n valmisteleman tilannekuvan, jossa ilmaistiin koronaepidemiasta johtuva selkeä huoli huhtikuun vaalien terveysturvallisuudesta. Lisäksi puoluesihteerit saivat käyttöönsä oikeusministeriön päivitetyn muistion kuntavaalien järjestämisestä Covid19-pandemian aikana sekä oikeuskanslerin, professori Tuomas Ojasen ja ministeri Lauri Tarastin lausunnot oikeusministeriölle. Muistiot on julkaistu oikeusministeriön 6.3. kuntavaalien siirtymistä koskevan tiedotteen liitteinä.

THL:n lausunto sisältää arvion Covid-19 epidemian tilanteesta sekä mallinnuksia sen mahdollisesta epidemiologisesta kehittymisestä. THL:ää pyydettiin arviossaan huomioidaan, sikäli kuin mahdollista, myös kausivaihtelun sekä rokotuskattavuuden vaikutus huhtikuussa ja touko-kesäkuussa. Kuntavaalien siirtämisestä tehtiin poliittinen linjaus oikeusministerin ja eduskunnassa edustettuina olevien puolueiden puoluesihteereiden

kokouksessa 6.3.2021. Kokouksessa tehty linjaus vaalien siirrosta tehtiin riskien kokonaisarvioinnin perusteella ja THL:ltä 5.3. saatua tilannekuvaa hyödyntäen.”

Edelleen selvityksessä todetaan, että

”demokratian toteutuminen on tärkeää myös epidemiatilanteessa. Muun muassa kaikkien mahdollisuutta käyttää äänioikeuttaan pyrittiin turvaamaan vaalien siirtämisellä pahenevan tautitilanteen oloissa. Kuntavaalien siirtäminen edellyttää, että siitä säädetään lailla, jonka hyväksymisestä päättää eduskunta. Vuoden 2021 kuntavaalien siirtämistä koskeva hallituksen esitys valmisteltiin kiireellisenä ja HE 33/2021 vp annettiin eduskunnalle 12.3.2021. Lakimuutos kuntavaalien siirtämisestä tuli voimaan 29.3.2021. Kuntavaalien siirtoesityksen syynä oli nopeasti pahentunut koronatilanne ja uusien virusvarianttien leviäminen. Vaalien siirron arvioitiin parantavan vaalien terveys- ja turvallisuutta ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Kuntavaalien siirtämistä kesäkuulle puolsi myös THL:n arvio siitä, että riskiryhmät on kesäkuussa jo ehditty rokottaa hyvin kattavasti. Edellytysten järjestää terveysturvalliset ja kokonaisuutena onnistuneet kuntavaalit arvioitiin siten olevan kesäkuussa paremmat kuin huhtikuussa.”

Oikeusministeriön viestinnästä vaalien siirtoa koskevassa tilanteessa selvityksessä todetaan seuraavasti:

”Puoluesihteerien esityksestä kuntavaalien siirrosta uutisoitiin lauantaina 6.3.2021. Oikeusministeriön asiaa koskevassa virallisessa tiedotteessa 6.3.2021 todetaan, että ”...hallitus tekee vaalien siirrosta koskevan esityksen oikeusministeriön valmistelusta. Kuntavaalien siirrosta päättää eduskunta”.

Selvityksessä todetaan myös, että

”oikeusministeriöön suuntautui maanantaina 8.3.2021 erittäin kova kysymysten tulva muun muassa kunnilta ja paikallisilta vaaliviranomaisilta vaalien siirtoon liittyen. Kysymyksiä kohdistui paljon siihen, mikä odotettavissa oleva uusi valmistelu-aikataulu on ajateltu olevan. Tässä kiiretilanteessa osassa oikeusministeriön virkamiesviestintää on ilmennyt epätarkkuutta, josta ministeri Henriksson on jälkikäteen esitellyt pahoittelunsa. Kaikissa viesteissä ei välttämättä ole riittävän yksiselitteisesti tuotu esiin sitä, että vaalien siirto on asia, josta päättää eduskunta hallituksen esityksen saatuaan. Kun linjaus vaalien siirtämisestä tuli hyvin myöhään, tuli oikeusministeriön ylimpänä vaaliviranomaisena kuitenkin välittää tietoa muuttuvasta tilanteesta mahdollisimman nopeasti. Tiedon välittäminen ripeästi erityisesti uusista, suunnitelluista aikatauluista - mikäli eduskunta siis HE:n hyväksyy - oli tässä tilanteessa erityisen olennaista ehdokkaille ja

äänestäjille. Osassa virkamiesten esittämissä viesteissä koskien uutta suunniteltua aikataulua ehdokaslistojen jätölle (4.5.2021) ei ehkä riittävän selkeästi tuotu esiin sitä, että voimassa olevan lain mukaan ehdokaslistojen jättöpäivä on edelleen 9.3. Oikeusministeriön 8.3.2021 kunnille lähettämässä ohjauskirjeessä todetaan, että ”Nopeasti pahenevan koronavirustilanteen takia kuntavaalit siirtyvät. Uusi vaalipäivä on sunnuntaina 13.6.2021. - - - Kuntavaalien siirtäminen edellyttää lainmuutosta. Hallitus tekee pikaisesti asiaa koskevan esityksen oikeusministeriön valmistelusta. Kuntavaalien siirrosta päättää eduskunta.” Kirje on luettavissa vaalit.fi-sivustolla. Tässä kirjeessä oli aluksi virhe suomenkielisessä kieliversiossa.

Ruotsinkielinen kieliversio oli oikea alusta alkaen. Uusi virheetön versio lähetettiin heti, kun virhe huomattiin vielä saman päivänä aikana. Vaalit.fi- sivustolla julkaistiin 8.3.2021 vaalien suunniteltu uusi aikataulu aluksi ilman erillistä mainintaa siitä, että vaalien siirto on asia, josta päättää eduskunta hallituksen esityksen saatuaan. Asiaa korjattiin nopeasti, vielä saman päivän aikana siten, että vaalit.fi-sivustolla näkyivät voimassa olevan lainsäädännön mukaiset aikataulut uusien esitettyjen aikataulujen rinnalla. Lisäksi sivustolla oli maininta siitä, että vaalien siirrosta päättää eduskunta hallituksen esityksen pohjalta.”

Arviointi

Valtioneuvosto antoi 12.3.2021 hallituksen esityksen vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä. Hallituksen esityksessä todetaan, että

”oikeusministeriön pyynnöstä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (jatkossa THL) antoi 5.3.2021 arvion covid-19 –epidemian tilanteesta sekä projektioita sen mahdollisesta epidemiologisesta kehittymisestä. Tähän arvioon nojautuen lakiesitystä pe-rusteltiin sillä, että asiantuntija-arvioiden mukaan covid-19-pandemian tilanne Suomessa maaliskuussa 2021 tulisi todennäköisesti olemaan siinä määrin vaikea, että se käytännössä tekisi mahdottomaksi kuntavaalien toimittamisen säännönmukaisessa aikataulussa terveysturvallisesti, luotettavasti sekä äänioikeutettujen ja ehdokkaiden kanalta tasapuolisesti. Vaalien toimittaminen säännönmukaisessa aikataulussa olisi todennäköisesti vaikuttanut kielteisesti myös äänestysaktiivisuuteen”.

Hallituksen esityksessä todetaan edelleen, että on

”THL:n mukaan todennäköisempää, että touko-kesäkuun vaihteessa epidemia on rauhallisemmassa vaiheessa kuin 18.4. ja että suurempi osa erityisen korkean vakavan ja kuoleman riskin omaavasta väestöstä on suojattu rokotuksien kautta.”

Asian valmistelusta hallituksen esityksessä todetaan, että

”kuntavaalien siirtämisestä tehtiin poliittinen linjaus oikeusministerin ja eduskunnassa edustettuina olevien puolueiden puoluesihteereiden kokouksessa 6.3.2021. Kokouksessa yhdeksästä puolueesta kahdeksan kannatti vaalien siirtämistä.” [HE 33/2021 vp](#)

Oikeusministeriön selvityksen perusteella on riidatonta, että oikeusministeriön viestintä kuntavaalien siirtämisestä keväällä 2021 ja sitä koskevasta prosessista on ollut epätarkkaa. Kaikissa viesteissä ei riittävän yksiselitteisesti tuotu esiin, että vaalien siirtäminen edellytti eduskunnan hyväksymää lainsäädäntöä. Kunnille lähetetyn ohjauksen suomenkielisessä kieliversiossa oli aluksi virhe, joka kuitenkin huomattiin vielä saman päivänä aikana ja uusi kirje lähetettiin heti. Myös Vaalit.fi-sivustolla julkaistiin 8.3.2021 vaalien suunniteltu uusi aikataulu aluksi ilman erillistä mainintaa siitä, että vaalien siirto on asia, josta päättää eduskunta hallituksen esityksen saatuaan. Myös tämä virhe korjattiin selvityksen mukaan vielä saman päivän aikana siten, että sivustolla näkyivät voimassa olevan lainsäädännön mukaiset aikataulut uusien esitettyjen aikataulujen rinnalla. Lisäksi sivustolla oli erillinen maininta siitä, että vaalien siirrosta päättää eduskunta hallituksen esityksen pohjalta.

Julkisuuslain perusteella viranomaisella on velvollisuus tiedottaa, tuottaa ja jakaa tietoja keskeistä ja kiinnostavista aiheista, joiden ennakoita aiheuttavan paljon kysymyksiä. Erityisesti poikkeuksellisessa kriisitilanteessa selkeällä ja informatiivisella tiedottamisella on olennainen merkitys ja viranomaisella on erityinen velvollisuus huolehtia kansalaisten tiedonsaannista. Tiedottamisen merkitystä korostaa se, että nopeasti syntyneessä tilanteessa viranomaisten lausunnot ja tiedotteet voivat olla kansalaisten ainoa informaation lähde. Tällöin myös tiedottamisessa käytettävien asianmukaisten ja oikeudellisesti täsmällisten ilmaisujen merkitys on korostunut.

Kuntavaalien siirtäminen keväällä 2021 Covid-19 epidemian vuoksi oli poikkeuksellinen tilanne, jossa viranomaisen tiedotusvelvollisuus ja oikean tiedon antaminen korostuivat. Tätä koskevalla tiedottamisella oli demokratian toteutumisen kannalta olennainen merkitys paitsi yleisesti niin erityisesti äänestäjille ja kuntavaalien ehdokkaille. Oikeusministeriön kunnille lähettämässä kirjeessä kuntavaalien siirtämisestä keväällä 2021 sekä oikeusministeriön julkaisemalla vaalit.fi – verkkosivustolla oli aluksi virheitä. Molemmissa tapauksissa kuntavaalien siirtämisestä tiedotettiin ikään kuin asia olisi jo päätetty ennen kuin sitä koskeva hallituksen esitys oli annettu eduskunnalle.

Pidän sinänsä ymmärrettävänä ministeriön pyrkimystä tiedottaa mahdollisimman nopeasti kuntavaalien siirtämisestä ja sitä koskevista suunnitelmista ja vastata sille esitettyihin kysymyksiin. Kun tiedottamisen on oltava oikeudellisesti täsmällistä, olisi tiedottamisessa kuitenkin tullut sel-

keästi tuoda esiin, että asiasta tullaan antamaan lakiesitys, joka vaatii vielä eduskunnan hyväksynnän. Toisin sanoen siirtämisestä päättää eduskunta eikä oikeusministeriö ja tätä koskeva menettely on vielä kesken.

Kantelussa viitataan yksilöidysti vaalijohtajaan selostettaessa Ilta-Sanomissa 8.3.2021 julkaistua artikkelia. Siinä todetaan muun muassa, että vaalijohtajan mukaan ”odotuksena on, että lainsäädäntö saataisiin voimaan maaliskuun aikana” ja että ”täytyy muistaa, että eduskunta käsittelee tätä oman aikansa, eikä sen käsittelyaikoihin ole syytä puuttua.” Vaalijohtajan lausunto on asianmukainen. Myöskään oikeusministeri Henriksenin lausunnot eivät anna aihetta toimenpiteisiin.

Johtopäätös ja toimenpiteet

Kiinnitän oikeusministeriön huomiota tiedottamisessaan huolellisuuteen ja oikeudelliseen täsmällisyyteen. Olen arviossani ottanut huomioon keväällä 2021 vallinneen tilanteen poikkeuksellisuuden ja sen, että oikeusministeriö on paitsi nopeasti havainnut virheet myös nopeasti ne korjannut.

Muihin toimenpiteisiin en katso kantelun antavan aihetta.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Minna Ruuskanen